

Tot in de zestiger jaren was trouwen één van de belangrijkste gebeurtenissen in het leven van mannen en vrouwen. Door te trouwen kreeg men zelfstandigheid en een zekere status. Kinderen moesten verwekt worden binnen het huwelijk. Vrouwen die niet trouwden, kregen al snel het toch wel negatieve stempel van oude vrijster. Mannen noemde men echter vrijgezel, want van hen ging immers het initiatief uit om te trouwen. Als je niet trouwde, woonde je voor de rest van je leven in het ouderlijk huis, je werd de inwonende oom of tante. Het alternatief was om ergens als knecht of meid in betrekking te gaan. Uitdrukkingen als 'de ware Jakob vinden, op ieder potje past wel een deksel of de boot hebben gemist' wijzen nog op de belangrijkheid van het huwelijk.

In de eerste helft van deze eeuw waren de werkdagen lang en had men weinig vrije tijd. Een geschikte partner was niet altijd makkelijk te vinden. Van huis uit kreeg men niet veel vrijheid, zelfs het verenigingsleven van de kerk hield de jongens en meisjes gescheiden. Als meisjes moesten oppassen, kwamen de jongens er op de één of andere manier snel achter dat er een "los huus" of "gespin" was. In de loop van de avond kwamen ze even een kijkje nemen. Meestal moesten de vrijers buiten blijven en dan werd er allerlei kattenkwaad uitgehaald. Op de zogenaamde bijzondagen, zoals paasmaandag en hemelvaartsdag, was er wel eens wat te doen voor de jongelui. Op een voetbaltoernooi of muziektfestival kon men de toekomstige bruid of bruidegom treffen. Ook op het feest in Den Velde 'het Vildegerfeest' kwam menige verkering tot stand. Op zaterdagavond trok de jeugd uit Hardenberg en de omliggende buurtschappen naar de Voorstraat. Dan waren de winkels geopend en de etalages verlicht. Men slenterde heen en weer tussen de Vechtbrug en de hoek bij het kerkhof. Als men een oogje op iemand had, vroeg men om een pepermuntje of gebruikte een soortgelijk smoesje. Heel veel meisjes wilden op zaterdagavond wel even een boodschap voor moeder doen.

Als je verkering had, zag je elkaar op woensdagavond, 'bok-oamd', en op zaterdag- en eventueel zondagavond. De jonggeliefden kwamen over het algemeen in het eerste jaar niet bij elkaar over de vloer. Er werd afgesproken om elkaar ergens buiten te ontmoeten. De jongens floten of gebruikten de fietsbel om hun aanwezigheid kenbaar te maken. In de veertiger jaren had Max van Praag een tophit met: "Als ik twee maal met m'n fietsbel bel..".

Waarschijnlijk speelde het volgende zich iets eerder af: Jantje uit Diffelen had een scharreltje met een westerling en had afgesproken dat hij moest bellen. De bel kon hij echter niet vinden en de familie keek vreemd op toen er opeens een vreemde vrijer 'op de kokken' stond.

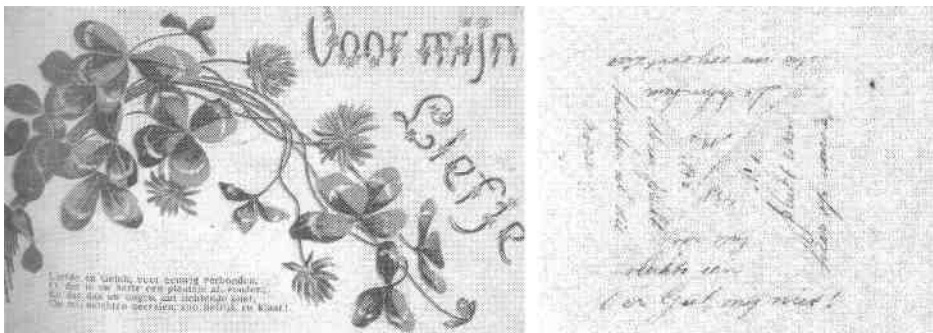
De vrijerij in de wintermaanden speelde zich af in portieken, schuren, keten van de werkverschaffing of in een leegstaande paarden-omnibus.

Er werd dan veel kou geleden, maar men warmde elkaar. Seksuele voorlichting werd er niet gegeven, maar men wist wel dat het beter was om te blijven lopen 'Pas op da'j nie van de biene komt' of, zoals iemand vertelde, om een pepermuntje tussen de knieën te houden.

Regelmatig kwam het voor dat het meisje zwanger raakte, dan moest men trouwen. Er gaat een verhaal van een onwillige bruidegom: deze werd, in een soort volksgericht, door de buurt op een kar bij zijn zwangere bruid afgeleverd. Behalve in de eigen omgeving kwam ook de gehele kerkgemeente te weten dat een stel moest trouwen. In de kerk werd bij de huwelijksafkondiging er speciaal bij gezegd dat er was gezondigd tegen het zevende gebod. 'Die mut ok trouw'n' ging dan als een lopend vuurtje door Hardenberg en omstreken. Na de bevrijding werden veel meisjes ongehuwd moeder. Voor hen geen trouwerij, geen 'Gaaf heen en vermenigvuldigt u'. Sommige Canadezen vermenigvuldigden zich en gingen heen! In doopboeken uit de 17de en 18de eeuw lezen we dat ook 'vreemdelingen' zoals soldaten, een kerel uit Coevorden of een heer uit het Laar verantwoordelijk waren voor het 'bezwangeren' van jongedochters en voor 'onegt' nageslacht hebben gezorgd.

Als de verkering vaste vorm aannam, had men het 'kloar', de wederzijdse ouders kwamen met elkaar kennismaken en er konden plannen gemaakt worden voor de bruiloft. In gegoede kringen ging men zich eerst verloven en hierbij hoorde een ring. Bij gebrek aan goud werden broches, bijbelsloten enzovoort hiervoor omgesmolten. Op het verlovingsfeest kreeg men cadeaus, zoals een cassette (bestek) of iets anders voor de uitzet. Na ongeveer een jaar werd er getrouwd, door woningnood of de oorlogsjaren was men soms wel erg lang verloofd.

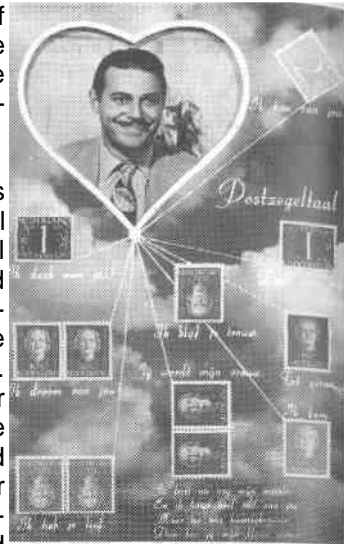

De ansichtkaart werd in 1908 door mijn opa aan zijn liefde verzonden evenals de op ingenieuze wijze gevouwen brief met spreuken en tekeningen"

Soms kwam de bruid uit een andere streek, dit hing ook van het weer af. Als het flink gevoren had, maakten de jongens lange tochten op de schaats en ontmoetten dan in den vreemde hun bruid. Wanneer men in Hardenberg in betrekking ging, had men al snel een vrijer. Een nieuw gezicht had een enorme aantrekkingskracht. Het was voor de jongens niet altijd makkelijk om zo'n meisje uit de buurtschap naar huis te brengen. De jongens uit die buurt bewaakten hun territorium en scholden de vreemde vrijer uit 'er was wel eens trammelant'.

Als men een vrijer van een ander geloof had gaf dit grote problemen. Iemand uit het roomse Slagharen had niets in het protestantse Lutten te zoeken. Ook verbintenissen tussen gereformeerden en hervormden werden sterk afgeraden.

In de vorige eeuw werd er onder de veenarbeiders vaak pas voor de wet getrouwd, nadat men al enkele kinderen had. Men was dan meestal wel al over de 'puthaak' getrouwd. De puthaak werd gebruikt voor het verslepen van de planken waarover de kruiwagens gingen. Voor de ceremonie werden eerst enige liters jenever gebrouwen. Deze eigengestookte foezel werd in een emmer meegenomen naar het veen. De ijzeren stang, de puthaak, werd over de emmer met foezel gelegd en onder grote belangstelling moest het paar hier gearmd overheen stappen. De foezel werd opgedronken en in de ogen van de gemeenschap gold men als getrouwd.

"De ansicht met de postzegeltaal is van na de oorlog"

In deze tijd, toen de winkels nog op zondag geopend waren, gingen de boeren na de kerkdienst boodschappen doen, ondertussen mochten de jongelui om de veertien dagen naar de herberg om daar boeren zondag te houden, en 'zo kwaamp Gait bij Gaitdiene'.

Zij stellen voor ook hierin verandering te brengen, met dien verstande, dat het bepaalde onder m. van artikel 1 wordt gelezen als volgt: „overeenkomstig artikel 4 der Wet van 23 April 1879 (Stbl. no 72) wordt Vrijdag en Zaterdag tusschen 9 en 12 uur aangewozen voor kostloze huwelijksvoltrekking. Buiten deze uren wordt betaald voor een huwelijk op:
Maandag tusschen 9 en 12 uur f. 5
Dinsdag tusschen 9 en 12 uur f. 10
Woensdag tusschen 9 en 12 uur f. 15
Donderdag tusschen 9 en 12 uur f. 25
Voor het voltrekken van een huwelijk buiten de vo:engenoemde uren is f. 5 extra verschuldigd, terwijl voor een huwelijk buiten het gemeentehuis voltrokken in het geval bij artikel 132 van het Burgerlijk Wetboek bedoeld f. 25 moet worden betaald en voor een huwelijk voltrokken op een algemeen erkende Christelijke feestdag f. 40.

Toen het slenteren over straat wat minder werd, omdat er popmuziekgroepen kwamen optreden bij zaal Mulder in Baalder, kwam de middenstand met een variant: de Jennechiesmarkt. Dit volksvermaak werd als zomeractiviteit gehouden in Hardenberg. Aan de jongens en meisjes werden genummerde kaarten uitgedeeld. Zij die het eerst hun partner met hetzelfde nummer hadden gevonden, werden in bruidskleding gestoken, door de klepperman in de echt verbonden en kregen een 'huwelijkscadeau'.

"Wat kost een huwelijksvoltrekking in 1936?"

Als men in ondertrouw was gegaan, 'zij bint hen inschriev'n', werd dit bekend gemaakt door de aankondiging in de kast aan het gemeentehuis. Vroeger stond de gemeentebode 's zondags na de kerkdienst onder de toren om de voorlezing te doen over huwelijksplechtigheden, geboorten, verkopingen, enzovoort.

Familie en vrienden werden uitgenodigd voor het feest. In het begin van deze eeuw kwam dan de 'brulfteneuger' aanzeggen, hij klopte met zijn 'goastok' op de deur en nodigde de familie voor de bruiloft. Als beloning werd hem een borrel ingeschonken. Later verstuurde men de uitnodigingen per brief of kaart en verschenen er soms advertenties in de krant.

Bij boerenfamilies werd de ondertrouw gevierd op de deel. De burens hielpen de gasten bedienen en werden later apart uitgenodigd voor het 'naoberfeest'. Bij rijke boeren kreeg de bruidegom een bruidegomspijp. Deze was versierd met mooie linten. Nadat hij de pijp had gerookt, kreeg deze een ereplaats in de huiskamer.

De bruid zorgde voor het linnengoed in het kabinet. Deze uitzet werd dan versierd met een mooi rood lint. Op de bruiloft of in de weken erna mochten genodigden het beddelinnen en de verdere huisraad komen keuren. Er werd met argusogen gekeken of het doodshemd wel in het kabinet lag en op de hilde werd gecontroleerd of de planken voor de doodskist er wel lagen. De ouders van de bruid hielpen met de uitzet en betaalden de bruiloft. Iemand die als dienstmeisje werkte, kreeg van haar baas een hele rol linnen en een bed met toebehoren. Vaak trouwde het bruidspaar bij de ouders in en begon men direct met een grote huishouding.

"De bruiloft met koetsen van Herman Kerkdijk uit Heemse en Mina Geugjes uit Baalder. Zij kwamen op het portret nabij huize Welgelegen te Heemse op 13 mei 1927. De klederdracht wordt al iets minder gedragen, de muts maakt plaats voor de hoed."

Burgerlijke Stand.	
Ambt Hardenberg	
Obt. Barnard Joseph z.v. W. Haverkort en M. G. Hagemeijer. Hendrikje d.v. A. Hobers en A. Mofman. Hendrik Jan z.v. G. J. Nijland en C. S. Meier. Geert z.v. G. J. Nijenhuis en J. Bakhuis. Willemina d.v. D. J. Welleweerd en J. Schuurman. Truida d.v. T. Nijland en L. Pullen. Johannes z.v. J. Ravenhorst en E. Bremer. Hendrik z.v. H. Meijer en G. Nijkamp. Hendrik Jan z.v. E. Ramaker en A. Waterink. Egbert z.v. H. v. d. Linde en J. Broekroelofs. Jan z.v. W. de Vries en M. Kleff. Hendrik Jan z.v. G. Polkers en A. Derks. Margje d.v. H. Grooters en	A. de Jonge. Maria Elisabeth Theresia d.v. J. W. Schiepers en F. M. Wencker. Fokko Jan z.v. H. Rotgers en E. Keizer. Hendrik z.v. I. Danes en B. Hemmes. Geesje d.v. J. Smidt en G. Stegink. Hendrik z.v. E. Kieft en D. Schutte. Geh. H. Wind 24 j. en B. Luchies 21 j. A. Stoelen 25 j. en A. Snoeffink 23 j. G. Reurink 25 j. en A. Wolbert 20 j. N. Anbergen 25 j. en A. M. Overberg 24 j. J. v. d. Koik 34 j. en Z. Veldsink 30 j. J. Schreur 26 j. en I. de Jonge 23 j. D. J. Hakkers 31 j. en G. Drogel 28 j. E. Tempelman 31 j. en F. Hakkers 25 j. J. M. Weekamp 26 j. ed. A. M. C. Lijirik 25 j. H. Meijerink 25 j. en H. Fliem 28 j. H. Kerkdijk 24 j. en H. H. Geugjes 22

"Sallands Volksblad,
mei 1927"

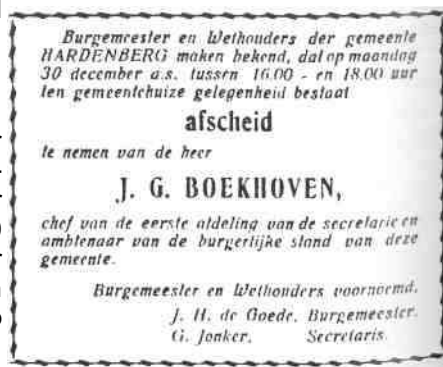
Op de trouwdag werd de bruid door de bruidegom en zijn familie van huis gehaald. Er werd een koffiemaaltijd met krentenbrood geserveerd, in sommige buurtschappen werd ook wel de onvermijdelijke borrel geschonken.

"Een trouwpartij in het gemeentehuis te Heemse, circa 1927. Achter de boom is nog een wagenwiel te zien"

De stoet ging met koetsen of kleeuwagens naar het stadhuis. Later huurde men ook wel taxi's of een bus bij garage Smit. Vanaf Lutten en Slagharen werd er door de bruiloftsgasten ook gebruik gemaakt van de tram. Het eindstation was bij het gemeentehuis van Ambt Hardenberg tegenover hotel Koeslag aan de Hessenweg te Heemse. Hier werden ook de kleeuwagens en koetsen gearceerd, de paarden werden gestald bij Koeslag en Kampman. De zitplaatsen in de wagens waren voorzien van opklapbare deksels. Daaronder had men doorgaans de drank geborgen voor het 'schatten': onderweg werd het bruidspaar door een over de weg gespannen lint er toe gedwongen te stoppen. Er werd dan getrakteerd op een borreltje of geld. De machinisten van de tram, zoals Deuzeman, Brouwer, Lenters en Zweers, hielden wel van een grapje en verwisselden eens de inhoud van de flessen met schoon water...

Van 1920 tot 1963 was de heer Boekhoven werkzaam op het gemeentehuis. In deze tijd heeft hij als ambtenaar van de burgerlijke stand meer dan 4000 paartjes in de echt verbonden. Kort voor zijn afscheid bevestigde hij Gert en Hermien Timmerman in het huwelijk. Op de foto's ziet u de heer Boekhoven in een

pak, enkele jaren voor zijn aftreden droeg hij tijdens de plechtigheid een zwarte toga met het wapen van Hardenberg op de linkerarm.

Vanzelfsprekend was de bruid gekleed in haar beste jupon en de 'knippiesmutsse'. Op deze bijzondere dag was de muts voorzien van een mooi blauw lint. Tot in de veertiger jaren trouwde de bruid, evenals de bruidegom in het zwart. Nadat de klederdracht was afgelegd, ging de bruid ook gekleed in mantelpak. Het zwarte bruidskleed veranderde in donkerblauw, grijs of lichtblauw. In de vijftiger jaren zag men in Hardenberg de eerste bruid in het wit, dit was een groot succes, evenals de champagnekleurige jurk met daarover witte kant. Als hoofdbedekking werd de witte anjer of het kransje opgevolgd door de sluier of hoed. Het boeket en de zilveren beugeltas completeerde het geheel. De bruidegom bleef in het zwart, de pantalon kreeg echter meer fantasie. In deze slechte economische tijd was het echter ook gebruikelijk dat men uit dezelfde lap stof zowel voor de bruid als bruidegom een pak liet maken. Het bruidspaar liet meestal wel een huwelijksportret maken bij de plaatselijke fotograaf.

"Vele bruidsparen werden door de heer Boekhoven in de echt verbonden. De donkere bruidsjurk verdween in de vijftiger jaren. Getuigen waren meestal de wederzijdse ouders."

Vaak ging men vanaf het gemeentehuis te Heemse lopend over de Brink naar de kerk te Hardenberg. Tijdens de restauratie van de Hervormde Kerk aan de Voorstraat werden de huwelijken ingezegend in het kerkgebouw te Heemse. Als men uit de kerk kwam, werd er met rijst, maar meer nog met centen gestrooid. Na dit symbool van gulheid werd er feest gevierd. Bij de boeren op de deel en bij de burgers in een café. De gasten hadden vaak een mooi gedicht gemaakt en er werd op de accordeon gespeeld. Doordat er geen grote zalen waren kon er niet gedanst worden. Naast geld werden er ook huwelijkscadeaus in natura gegeven, zoals kopersulfaat (soort kunstmest) of een schilderij 'ter herinnering aan uw huwelijksdag'.

Bij thuiskomst trof men vaak een boog aan, deze erepoort was door de burens, onder het genot van een borrel, gemaakt. Als verrassing vond het bruidspaar 's avonds een borstel in bed of was er rijst tussen de lakens gestrooid. De bruid werd door de bruidegom over de drempel van de (baander)deur gedragen. Er was een bruid die er een hersenschudding aan overhield.

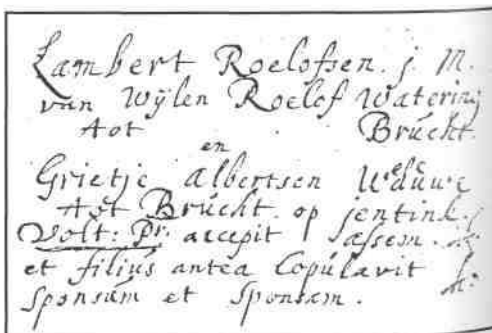
Tot het eind van de 18de eeuw werd het jawoord alleen in de kerk gegeven. Na 'Vrijheid, gelijkheid en broederschap' liet men zich ook inschrijven bij het gemeentelijk bestuur. In 1811 trad ook in Hardenberg de wet van Napoleon in werking, die iedereen verplichtte om het huwelijk te laten registreren in de Burgerlijke Stand. De kerkelijke trouwboeken in Heemse zijn bewaard gebleven vanaf 1662 en die van Hardenberg vanaf 1708.

Het aanstaande bruidspaar liet zich bij de dominee inschrijven en deze kondigde het voorgenomen huwelijk op drie achtereenvolgende zondagen af vanaf de kansel. De trouwdienst was, evenals de inschrijving, meestal op zondag. De pastor werd in natura betaald. Herhaalde malen staat in het trouwboek van Heemse dat het bruidspaar de hoenderen nog niet had betaald.

Veel bruidsparen hadden reeds 'vleselijke conversatie' voor het huwelijk en kregen hun eerste kind dan ook spoedig na de bruiloft. Hendrik uit Loozen trouwde op 2 februari 1749 en zijn dochter Fenne werd de dag erna geboren. Op 1 oktober 1852 toog de ambtenaar van de Burgerlijke Stand naar Lutten om daar, wegens ongesteldheid (ziekte) van de bruid, het huwelijk van Willem en Luggertje aan huis te voltrekken. Uit het geboorteregister blijkt dat de bruid enkele dagen eerder, op 26 september, was bevallen van een zoon.

In 1680 werd het voorgenomen huwelijk van Lambert en Grietje ingeschreven. Er bleek reeds een zoon geboren te zijn, die bij het huwelijk werd geëcht.

In de tijd dat men in ondertrouw was of soms op de huwelijksdag zelf, ging men naar de schout of zoals

Lambert Roelofsen, j. M.
van wijlen Roelof Watering
Aot en Brúcht.
Grietje Albertsen Wdúwe
Aot Brúcht. op jentink.
Vólt: P. accepit sásem. et
et filius antea copulavit h.
Sponsum et Sponsam.

In de 18de eeuw werd het bruiloftsfeest gevierd van Jan Zwijse op het Odink te Den Velde. Hij schrijft hierover het volgende in zijn dagboek: '1755, den 6 Juli zin ik en Jennigien Lambers ten Hardenberg trout, op de brulfte: 2 toen bier, 20 poent stokvis, 20 poent rijs, 24 poent syroop, 1 schepel erften, 2 poent loessen suijker. 13 huze nugt'. De dertien genodigde families kregen dus ook een maaltijd aangeboden. Ook in onze eeuw kregen bruiloftsgasten nog een rijstmaaltijd voorgeschoteld. De rijst werd 'in de zak' gekookt en geserveerd met pruimen. Het geheel werd dan overgoten met vleesnat. Iemand die nog niet getrouwd was geweest, werd, ook al was men 60 jaar, jongedochter of jongeman 'jonggesel' genoemd. Naast jonggehewden waren er ook weduwnaars en weduwen die hertrouwden. Dit gebeurde vaak uit bittere noodzaak. Vooral degenen met jonge kinderen of zij die de zorg hadden voor een hele familie zien we, soms binnen het jaar, opnieuw in het huwelijk treden.

Het trouwrecord in Hardenberg, vóór 1900, is van de klompenmaker Engbert van Faassen te Lutten. Hij gaf zes maal zijn jawoord, in 1838 aan Harmanna Flim, 1843 Jantje Giethoorn, 1845 Arendina Nijeboer, 1847 Gezina Likkel, 1855 Willemina Rundervoort en in 1860 aan Louisa Wille.

De Nederlander is trouwlustig.

Uit de waarnemingen van het Centraal Bureau voor de Statistiek is namelijk gebleken, dat van alle 30-jarige Nederlandse mannen nog geen kwart ongehuwd is. Hoe trouwinstig de mannelijke Nederlandse jeugd is blijkt uit het onderstaande staaltje.

Van alle dertigjarige Nederlandse mannen is:

1 pCt.	gehuwd op	18 jarige leeftijd
2	"	19 "
2.5	"	20 "
3.5	"	21 "
5	"	22 "
8	"	23 "
11	"	24 "
11.5	"	25 "
10.5	"	26 "
9.5	"	27 "
8	"	28 "
6	"	29 "

Slechts ruim 21 pCt. is ongehuwd op dertigjarige leeftijd.

Na het dertigste levensjaar wordt er natuurlijk ook nog in het huwelijk getreden, maar de cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek wijzen ook uit, dat ruim driemaal zoveel mannen vóór de dertigste verjaardag zijn gehuwd dan na die datum. Tussen haakjes, bij de vrouwen is deze verhouding nog groter: er trouwen 7 x zoveel vrouwen vóór hun dertigste jaar, dan daarna.

Dat het niet altijd rozengeur en maneschijn was, blijkt uit onderstaand verhaal over een verbroken huwelijksbelofte:

Twee eeuwen geleden woonde op het erve Egberink te Ennevelde 'één der geërdste boeren in dit schoutamt'. De zoon des huizes genaamd Jan was verliefd op Geertje Waterink. Hij wilde graag met haar trouwen maar Geertje had liever een ander 'die haar vrijde'. Zijn vriend Derk Jan raadde hem aan om een ander te gaan vrijen.

Jan nam deze raad ter harte en troostte zich met zijn dienstmeid Christina Waterink, een meisje van ongeveer 19 jaren. Bij verschillende gelegenheden verkondigde hij dat Christina zijn meisje was en dat ze zouden gaan trouwen. Toen in de zomer van 1803 Franse officieren bij Egberink waren ingekwartierd, wilden deze met de meiden stoeien. Jan had hen duidelijk gemaakt 'van deze moet gijlieden afblijven (haar ter zelve tijd omarmende) deze is de mijne of zal mijne vrouwe worden, aan welke ik mijne trouw gegeven hebbe.' Met het hooien hadden de getuigen gezien dat Jan haar bij zich in een opper hooi 'hadde gesmeeten', hij had toen gezegd 'of gij hier kwaad om wordt, kan mij niet schelen, zij is toch die geene met wien ik vrije en die mijne vrouwe wordt.' Christina had ook enige stukken zilvergeld 'op trouw' van hem gekregen, hij vroeg zelfs herhaaldelijk of zij de bedden, die zij van haar ouders ten huwelijk zou meebrengen, al klaar had. 30

Heeft Jan Egberink wel niet aan Gertje gezegd
 dat hij bekend was dat zijne toekomstige
 Bruid van haar toekomstigen vrijer de zak
 gekregen hadde, en die door haar vaders
 dat hem nu werd aangeboden. Dat hij wenschte
 te, dat hij nu van de aan Procureur in de
 belofde vrouw verbintenis werd los was? —

'Werd de zak door de ouders doorgegeven?'

Kort na het overlijden van zijn moeder klaagde Jan dat Christina hem niet genoeg in het openbaar hare wederliefde betoonde. Zijn vriend antwoordde daarop 'dat kooft zij is nog jong en dus schaamagtig voor 't andre dienstvolk'. Na al deze liefdesverklaringen had Jan de moed haar eensklaps de trouw op te zeggen, met bijvoeging dat Christina met het geld dat hij haar 'op trouw' gegeven had, maar zou heenlopen. Al snel kwam zij erachter dat hij een ander vrijde. Het bleek Jan's eerste geliefde te zijn. Geertje had namelijk van haar vrijer 'de zak gekregen'.

Christina was aan de kant gezet en ten einde raad. Herhaalde malen bezocht zij Jan om hem te herinneren aan zijn aan haar gegeven huwelijksbelofte. Jan hield de boot af, hij liet zich geen vrouw opdringen en haar moest hij helemaal niet. Daarop stapten Christina en haar vader Teunis naar de procurator J. Soeters. Zij wilde dat hij een gerechtelijke brief aan Jan zou sturen. Nadat de scholtus van het kerspel Hardenbergh J.G. Pruijn zijn toestemming had verleend, ging de onderscholte Jan Vrens met de brief op pad en leverde hem af op het erve Egberink te Anevelde. In dit schrijven van 23 januari 1804 werd Jan geconfronteerd met de volgende vragen: Dat het hem zeer wel bewust is, dat hij zich plechtig aan Christina geëngageerd heeft, om zich met haar in de echte te begeven. Dat zij herhaaldelijk bij Jan is geweest om aan de gegeven belofte van trouwen te voldoen. Zij moet echter vernemen dat Jan zich met 'deze en gene nietige voorgens' zich hier aan wil onttrekken. Om een kostbare procedure uit te sparen, wil Christina op deze manier een duidelijk antwoord op de vraag wanneer Jan denkt dat ze kunnen gaan intekenen voor hun huwelijk. Zij wil graag binnen drie maal vierentwintig uur antwoord waarna zij verder zal handelen na bevindinge. De heer Sandberg stuurt namens Jan Egberink het volgende antwoord aan Teunis Waterink als vader en voogd van Christina. In antwoord op zijn insinuatie voegt hij hem toe dat Jan ontkent dat er een plechtig engagement heeft plaatsehad haar te tussen Christina en hem. Hij heeft nooit toestemming gevraagd om met een vrouw wil laten opdringen, hij zal de dochter 'immer of ooit' tot zijn vrouw ne-

men. Hij wil ook niet met verdere vorderingen lastig gevallen worden en protesteert tegen de gemaakte kosten.

Er worden zelf vragen over deze kwestie gesteld aan Derk Jan Cremer, Jan Iden op het Holt en Jan Seijnen. Ook de knechten van Egberink: Jan van den Pol en Gerrit Plasman en de meid Hendrica Seijnen worden verhoord.

In januari kreeg Christina de bons, 'de zak', en het duurde maar even of Jan en Geertje togen naar de dominee om te gaan intekenen. Als op 12 februari 1804 de tweede huwelijksproclamatie van Jan en Geertje in de kerk heeft plaatsgehad heeft Christina nog geen duidelijkheid, alhoewel..? Zij probeert toch nog, samen met haar vader en broer, het aanstaande huwelijk tegen te houden 'de geboden te stuiten'. Christina en haar vader trekken echter aan het kortste eind. Wegens gebrek aan financiële middelen, 'zij kunnen niet veel lijden', wordt het proces niet doorgezet. Jan trouwt met zijn Geertje en binnen 10 maanden wordt hun eerste kindje geboren op het erve Egberink.

Tot na de Tweede wereldoorlog bleven de gewoonten en gebruiken rond vrijen en trouwen in hoofdlijnen ongewijzigd. We hebben om ons heen kunnen constateren dat er vanaf de jaren zestig belangrijke en ingrijpende veranderingen optraden. De huwelijkskeuze werd door de toegenomen mobiliteit aanzienlijk uitgebreid, de sociale controle nam af en er werd steeds meer genuanceerd gedacht over huwelijk en samenwonen. We mogen hopen dat, ondanks alle veranderingen in gebruiken en opvattingen, waarden als liefde, respect en trouw het samenleven zullen blijven bepalen.

Bronnen:

Interviews met inwoners uit Baalder, Bergentheim, Bruchterveld, Hardenberg, Heemse en Lutten, Rijksarchief Zwolle, Gemeentearchief Hardenberg, Studiezaal Oudheidkamer: kranten, fotoarchief en verzameling genealogische werkgroep.

Klederdracht, beddelinnen, goastok, bruidegomspijp enzovoort zijn te zien in de Oudheidkamer.

- *Aj al te nauw kickt, hol-ie de peerdestal en de beddestee leug.*
- *Van brulste komp brulste*
- *Een boerenzonne vri-je een dienstmeid, maar hi-j trouwt een boerendochter.*
- *Wie dochters hef, mut aid veur scheper spöllen.*